

Cultuurhistorische inventarisatie provincie Noord-Brabant.

Gemeente Ossendrecht

Inhoud:

1	Woord vooraf	3
2	Criteria	4
3	Werkwijze	7
4	Historische karakteristiek van Ossendrecht	10
	Landschap	
	Nederzettingen	
	Bebouwing en groenelementen	
5	Overzicht van straten, gebouwen en groenelementen	14
6	Literatuurlijst	23
7	Foto-overzicht	24
8	Kaart gemeente Ossendrecht (bijlage)	

1 Woord vooraf

Dit overzicht van cultuurhistorisch waardevolle nederzettingen, gebouwen en groenelementen in de gemeente Ossendrecht, maakt deel uit van een -per gemeente opgezette- en zo "compleet" mogelijke inventarisatie in de provincie Noord-Brabant.

De snelle en vaak ingrijpende veranderingen in het Brabants cultuurlandschap hebben de totstandkoming van een dergelijk overzicht dringend noodzakelijk gemaakt. Te meer omdat deze veranderingen steeds duidelijker kenmerken lijken te vertonen van een massaal afbrokkelingsproces, waarbij veel van wat als karakteristiek-Brabants mag gelden, voorgoed uit het beeld van stad en land dreigt te verdwijnen. Een ontwikkeling, die naar het oordeel van het bestuur van de provincie Noord-Brabant indruist tegen de in brede kring ondersteunde opvatting, dat elementen uit het verleden essentieel zijn voor de verscheidenheid en herkenbaarheid van het heden, en daarmee voor de leefbaarheid in het algemeen.

In weerwil hiervan is deze rapportage niet op de eerste plaats bedoeld als een "document humain", afschoon bekommernis om de toekomst van Brabants verleden het eigenlijke doel van deze uitgave licht dreigt te overstemmen. Dat doel is: het op systematische wijze -aan de hand van een aantal welomschreven criteria- optekenen van wat er in Brabant aan cultuurhistorisch waardevolle objecten aanwezig is, om op grond daarvan de prioriteiten te kunnen bepalen voor een effectief en samenhangend provinciaal monumentenbeleid.

De hier voor u liggende inventarisatie vertegenwoordigt letterlijk een serie momentopnames. Reden waarom de samenstellers het woord "compleet" in de inleidende zin van aanhalingstekens hebben voorzien. Niet zozeer omdat zij zich bij hun rapportage uitdrukkelijk ontslagen wilden zien van de pretentie van volledigheid. Zo'n pretentie zou, alleen al gelet op de betrekkelijkheid van het begrip "cultuurhistorisch waardevol", niet reëel zijn. Veeleer weerspiegelt deze schrijfwijze hun vrees dat, als het afbrokkelingsproces in het huidige, genadeloze tempo doorzet, ook een aantal van de hier opgenomen gegevens snel door de actualiteit zal zijn achterhaald.

Onderzoek en veldwerk voor de hier gepresenteerde inventarisatie vonden plaats in het najaar van 1981 en werden verricht door drs. A.J.C. van Leeuwen, drs. N.C.M. Maes en H.Th.M. Ruiter, arch. HBO, allen werkzaam bij de provincie Noord-Brabant. Wijzigingen die zich na die datum voordeden, konden om organisatorische redenen niet meer in deze uitgave worden verwerkt.

's-Hertogenbosch, februari 1984.

2. Criteria

Uit de vele objecten die voor inventarisatie in aanmerking kwamen, moest uiteraard een keus worden gedaan. Dat gebeurde aan de hand van een aantal criteria, die verder in dit hoofdstuk groepsgewijs worden omschreven.

Bij deze criteria wordt het bindend element in veel gevallen gevormd door de "historische karakteristiek" van de nederzetting. Wat wordt daaronder verstaan?

Een nederzetting is, in de hier gebruikte terminologie, een geheel van bebouwing, percelen, wegen en waterlopen, dat in de loop der tijd een meer of minder samenhangende vorm heeft opgeleverd. Het eigen karakter van een nederzetting is het product van een -al dan niet geleidelijke- historische ontwikkeling, die in vele gevallen tot op de dag van vandaag valt af te lezen, zowel aan het ruimtelijk patroon als aan de bebouwing zelf. Dat geldt in beginsel evenzeer voor een oud akkerdorp, als voor een moderne nieuwbouwwijk.

Op zeker moment leidt een reeks van ontwikkelingen tot een situatie, waar de nederzetting voor ons gevoel een uitgesproken eigen vormidentiteit bereikt. Dát moment bepaalt de "historische karakteristiek" van de nederzetting, die dus als het ware de optel- en aftreksom is van een reeks structuurbepalende en structuurversturende ingrepen.

De invloed van dat moment kan zich, meer of minder nadrukkelijk zichtbaar, vaak uitstrekken tot het moment van nu. Zo is voor de landelijke nederzettingen tussen Oirschot en Best de situatie rond het midden van de vorige eeuw nu nog steeds beeldbepalend. Vandaar dat het moment van de historische karakteristiek ook omstreeks dat tijdstip is gekozen. Zowel de middeleeuwse aanleg, als de wijzigingen van na 1850 zijn daarbij als wezenlijke bestanddelen aan te merken.

Een heel ander voorbeeld is de oude vestinggordel van Bergen op Zoom. Daar is een essentieel element in de historische karakteristiek, zoals die rond 1800 bestond, thans niet meer afleesbaar. In die tijd werd de stad sterk gedomineerd door haar uitgebreide vestingswerken. Sinds die echter aan het eind van de vorige eeuw zijn ontmanteld, wordt het huidige beeld bepaald door een parken-, straten- en bebouwingsgordel, die rond 1920 hun uiteindelijke vorm kregen. Daarmee is de historische karakteristiek van ca. 1800 nu dus niet meer relevant voor dit deel van de stad. Die van rond 1920 echter des te meer.

Tegen de achtergrond van deze historische karakteristiek zijn alle objecten afzonderlijk getoetst aan de volgende criteria:

- Architectonische en kunsthistorische criteria
 - het object is een goed voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwtrant, of van het werk van een bekend architect, stedenbouwkundige of kunstenaar

- het object is gaaf qua stijl en detaillering
- het object vertegenwoordigt een unieke (bouw)techniek, (bouw)type of is typerend voor de ontwikkeling van de industriële techniek
- het object heeft esthetische waarde op grond van de vorm en detaillering van exterieur en/of interieur.

● Planologische, landschappelijke en stedenbouwkundige criteria

- het object vormt samen met bijgebouwen, kleine artefacten en erfbeplanting of tuinaanleg een karakteristiek geheel
- het object maakt deel uit van een groter historisch geheel of complex
- het object sluit, met name in historisch en geomorfologisch opzicht, aan bij het landschap
- het object maakt deel uit van een gebied met een grote continuïteit, waardoor het historisch patroon van verkaveling, wegen en waterlopen goed geconserveerd is gebleven
- het object vormt een onderdeel van een historische stedenbouwkundige structuur of een historisch nederzettingstype
- het object is karakteristiek voor stad, dorp of streek.

● Sociaal- en cultuurhistorische criteria

- aan het object zijn historische herinneringen verbonden in de ruimste zin van het woord
- het object vertegenwoordigt een aspect van de sociale of economische geschiedenis
- het object is representatief voor een bepaalde fase in de ontwikkeling van dorp, stad of streek.

Afhankelijk van de situatie en de aard van het object, was het ene criterium bij de selectie meer bepalend dan het andere. Zo kan men zich voorstellen dat bij een eenvoudige voorbeeld van landelijke bouwkunst criteria als type, bouwtechniek, samenhang met de directe of wijdere omgeving, historische verkaveling en patroon van wegen en waterlopen, meer gewicht in de schaal werken, dan bij een kerkgebouw. Daar zullen eerder stijl, gaafheid van details, esthetische kwaliteiten en geschiedkundige aanknopingspunten de doorslag geven. Bij monumenten van jongere datum zijn op hun beurt bouwtype, techniek, vormgeving, architect en sociaal-historische betekenis weer het meest van belang.

De samenhang met de omgeving heeft bij de beoordeling een grote -zo niet dominerende- rol gespeeld. Objecten als daglonershuizen, weverswoningen, smidsen e.d., ontlenuen vooral daaraan vaak hun bijzondere waarde. Een op zich interessant object, dat als laatste getuige de herinnering oproept aan een overigens verder geheel verstoorte situatie, scoort doorgaans minder hoog, dan een object dat deel uitmaakt van een karakteristieke, betrekkelijk ongerept gebleven omgeving. Daarentegen zal een in detail aangetaste reeks gebouwen, die een onderdeel vormt van een qua maat en schaal nog goed bewaarde en interessante structuur, op grond daarvan in deze inventarisatie juist worden meegenomen.

Ten slotte heeft, zoals men begrijpen zal, ook de zeldzaamheids-waarde van een object of nederzettingstype bij de afwegingen meegespeeld.

Onnodig te zeggen dat genoemde criteria niet alleen van belang zijn in het kader van deze inventarisatie. Zij spelen een cruciale rol bij het concrete monumentenbeleid van de provincie Noord-Brabant: bij het bepalen van de prioriteiten voor het behoud* van cultuurhistorisch waardevolle objecten en het ontwikkelen van het daarvoor meest geëigende instrumentarium.

* Naast genoemde criteria zullen in de praktijk ook andere factoren (bouwkundige staat, mogelijkheden tot functie-waardering, beschikbare middelen e.d.) het eventuele behoud van cultuurhistorisch waardevolle objecten bepalen.

3. Werkwijze

Bij het in kaart brengen en beschrijven van de verschillende cultuurhistorisch waardevolle objecten, met het doel een overzicht te geven van wat in de provincie op dit gebied bewaard is gebleven, werden de samenstellers met een aantal beperkingen geconfronteerd.

Om te beginnen was het met de beschikbare mankracht en financiële middelen, gelet ook op het tijdsbestek waarbinnen de werkzaamheden moesten worden afgerond, nauwelijks mogelijk uitvoerig bronnenonderzoek te verrichten naar de geschiedenis van een bepaald gebied. Men was daarom voornamelijk aangewezen op de beschikbare informatie, die doorgaans schaars aanwezig en bovendien niet altijd even betrouwbaar bleek.

Daarnaast waren er ook problemen van meer praktische aard. Zo leende, vooral in dicht bebouwde kommen, de situatie er zich niet altijd voor om bijvoorbeeld alle gevels van een gebouw nauwgezet te bestuderen. Voor interieurs gold dit in nog sterkere mate; deze konden slechts bij hoge uitzondering worden bezichtigd.

In verband hiermee kan het hier gepresenteerde materiaal slechts een indruk geven -zij het dan een redelijk verantwoorde- van de in de gebouwde omgeving aanwezige waarden, die voorwerp van monumentenzorg kunnen zijn en die bij planologische beslissingen in de beschouwing moeten worden betrokken.

Bij het bestuderen en beschrijven van de objecten is, zoals al aangestipt, de samenhang met de directe omgeving en met de nederzetting als geheel voortdurend goed in het oog gehouden. Een object kan, als deel én als exponent van een groter geheel, immers niet adequaat worden beschreven, als dit totaalbeeld bij de onderzoeker ontbreekt.

Belangrijke aanknopingspunten voor dit totaalbeeld vormen onder meer de specifieke kenmerken van de omgeving (hoogteligging, reliëf, perceelsvorm, bodemgebruik e.d.), die een rol hebben gespeeld met betrekking tot de plaats en aard van de nederzetting. Zo is er een hemelsbreed verschil tussen het landbouwgebied in de polders van Noordwest-Brabant en, om wat te noemen, een Kempens akkerdorp. In het eerste geval domineert het open, vlakke land, met zijn grote, verspreid gelegen boerehoeven; in het tweede geval hebben we te maken met een veel kleinschaliger akkerstructuur met een lint van boerderijen, gelegen op de oeverwallen van beken. Behalve het onderkennen van verschillen in "decor", is ook het bepalen van de invloed daarop van historische en sociaal-economische factoren - als conjunctuur, machtspatronen, bestaansmiddelen, verkeersbindingen enz. - van groot belang voor het invullen van dat totaalbeeld. Een goed voorbeeld daarvan is Vught, dat zijn vorm met Markt en stationsbuurt kreeg onder invloed van de oude hoofdwegen tussen Eindhoven, Den Bosch en Tilburg, alsmede de latere spoorlijn.

En ten slotte kan ook literatuur over een gebied en de daarbinnen gelegen nederzettingen een - zij het vaak globaal- beeld geven van de dominanten die bij de ontwikkeling daarvan een rol hebben gespeeld.

Al dit materiaal te zamen vormt als het ware een soort "onderlegger", die in meerdere of mindere mate houvast biedt bij het verwerven van inzicht in hetgeen als karakteristiek mag worden aangemerkt.

In dit verband zijn ook oude kaarten van belang, vooral de sinds ca. 1830 gepubliceerde topografische kaarten 1:25.000 en 1:50.000. Deze zijn namelijk direct vergelijkbaar met de huidige stafkaarten van dezelfde schaal en geven daardoor een goed beeld van het veranderingsproces dat zowel nederzettingen als landschap in de loop der tijd hebben ondergaan. Overigens is het patroon dat uit het bestuderen en vergelijken van deze kaarten naar voren kwam, steeds ter plekke aangevuld met eigen waarnemingen met betrekking tot stratenpatroon, bebouwing en beplanting.

In hoeverre is, ondanks de hier gekozen opzet, waarbij een aantal concrete criteria als uitgangspunten dienen, toch niet het gevaar aanwezig dat er bepaalde subjectieve elementen in de beoordeling sluipen?

Degene die de inventarisatie uitvoert, maakt uit wat hij wel en niet documenteert. Hij wordt daarbij geleid door zijn kennis van de historische karakteristiek van de nederzetting. Welke elementen bepalen het eigen -specifieke- karakter daarvan? Is dit "eigene" nog afleesbaar aan bebouwing of omgeving, en in hoeverre is het door veranderingen verstoord?

Het zal duidelijk zijn dat alleen al dit deel van het afwegingsproces niet geheel objectief kan zijn. Het wordt immers niet alleen bepaald door de doelstelling van het onderzoek, maar ook de persoon van de inventarisator en de tijd waarvan hij het product is.

Tegelijkertijd echter mag men erop vertrouwen dat de systematiek en de criteria die aan dit onderzoek ten grondslag liggen, een zekere garantie bieden dat persoonlijke voorkeuren bij de beoordeling uiteindelijk nergens de boventoon voeren.

In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op het verband tussen de ruimtelijke vorm van de nederzetting en de geomorfologische en landschappelijke context waarin zij geplaatst moet worden. Aansluitend volgt een schets van de karakteristieke bebouwingstypen en groenelementen.

In het daarop volgende hoofdstuk worden de verschillende objecten alfabetisch per straat behandeld. Straten die zich onderscheiden door een duidelijke samenhang van de daarin gelegen objecten, worden in voorkomende gevallen bovendien afzonderlijk beschreven.

Per object worden vermeld: huisnummer, algemene typering, geschatte bouwdatum, exacte bouwdatum*. (b.v. blijkens muurankers, jaarsteen, literatuurvermelding), data van belangrijke wijzigingen, de aanwezigheid van eventuele artefacten, zoals stootstenen, hekpalen e.d., bijgebouwen (met vermelding van eventueel afwijkende datering), groenelementen (waarbij oudere bomen met opgave stamomtrek), eventuele opmerkingen over details of bijzondere onderdelen**.

Iedere inventarisatie bevat bovendien één of meer kaarten van het onderzoeksgebied, schaal 1:10.000 (bij dichtere bebouwing ook uitsneden met schaal ca. 1:5.000). Daarop zijn de volgende zaken aangegeven:

- geïnventariseerde objecten met cultuurhistorische betekenis (zwarte stip)
- beschermde monumenten (zwarte stip met cirkel)
- straatnamen en huisnummers
- gemeentegrenzen
- dijken, waterlopen en steilranden
- oude wegenpatronen en oude akkerbodems met een humusdikte van minimaal 50 cm (globaal aangegeven).

Beschermde stads- en dorpsgezichten, alsook landgoederen, zijn eveneens aangegeven. Groepen gebouwen die een karakteristiek geheel vormen of die deel uitmaken van een interessant nederzettingstype, zijn omljnd.

* In tegenstelling tot de geschatte bouwdatum is de exacte bouwdatum in de tekst steeds onderstreept aangegeven.

** Voor zover het rijksmonumenten betreft, zijn de beschrijvingen ontleend aan de officiële monumentenlijst, zo nodig onderzijds aangevuld (aangegeven met N.B.).

4. Historische karakteristiek van de gemeente Ossendrecht.

Landschap

Ossendrecht wordt ten westen begrensd door het poldergebied nabij de Oosterschelde, dat grotendeels onder de gemeente Woensdrecht valt en in de provincie Zeeland doorloopt. De zuidgrens loopt langs polderwegen, waterlopen en deels door bosgebied. Zij is tegelijk de rijksgrens met België. De oost- en noordgrens lopen door bosgebied.

Ten oosten ligt de gemeente Putte, ten noorden bevinden zich de gemeenten Huybergen en Woensdrecht.

De kern Ossendrecht en de buurtschap Calfven ten noorden liggen op de rand van het poldergebied en het oostelijke akker- en bosgebied.

Ten noorden van de kern Ossendrecht loopt de Heiloo, ten zuiden de Putterkreek die beide uitkomen in de waterlopen van de Noord- en Zuidpolder. De kern Ossendrecht ligt op ongeveer 10 meter boven N.A.P., Calfven tussen 5 en 15 meter.

Er is sprake van zeer sterke hoogteverschillen, veroorzaakt door de karakteristieke ontmoeting van het brabantse zandgebied en de polders ten oosten van de Oosterschelde. Ten zuiden van Ossendrecht is deze situatie goed afleesbaar. De Putterkreek ligt er op ca. 1 meter, het Hageland op ca. 13 meter. Bij de Heiloo zijn deze verschillen nog groter: de stroom ligt op ca. 3, het zandgebied met vroegere stuifduinen eromheen op ca. 17 en 21 meter (de Berghoeve en de Pottenberg). Bij Calfven is de hoogte zeer wisselend. De polders liggen op 0,1 tot 1,5 meter.

De bodem heeft een heterogeen karakter en bestaat in de ondergrond uit rivierafzettingen van vóór de laatste ijstijd, bedekt met zandlagen van tijdens en na de ijstijd. In het poldergebied treffen we jonge zeekleiafzettingen aan, en deels zand. Ook komt venige, humusrijke klei voor. Het hoge zandgebied is hier en daar sterk lemig van karakter. De dekzandgronden hebben een steil karakter, ontstaan bij de vorming van een afbraakkust onder invloed van de Oosterschelde. Het landschap in de gemeente valt uiteen in de volgende elementen:

- a. De bebouwde kom van Ossendrecht en omliggende gehuchten, ten dele liggend op de vroegere akkerbodems.
- b. De onbebouwde akkerbodems, die in een strook van noord naar zuid lopen, zich ook nog ten oosten van de dorpskom uitstrekken en daar een tamelijk onregelmatig patroon vormen met hoogteverschillen.
- c. Het laaggelegen poldergebied ten westen en zuidwesten van het zandgebied, dat een planmatig karakter en ruimte kavels laat zien.
- d. Het grotendeels in de 19e eeuw met naaldhout beplante vroegere heide- en duingebied.
- e. De restanten van vroegere duingebieden, met name de Kriekelare Duinen, nu militair oefenterrein.

De relaties tussen bodemgebruik en reliëf en tussen nederzettingen en cultuurgrond zijn ten zuiden van de kern en ter hoogte van Calfven en Aanwas zeer fraai door de duidelijke afleesbaarheid van vooral de geaccidenteerde delen.

De akkergebieden ten oosten zijn door lintbebouwing en dorpsuitbreiding deels aangetast.

Nederzettingen

Ossendrecht bestaat uit een kern met de gehuchten Aanwas, Calfven, Moleneind en Hondseind. Deze nederzettingen hebben een betrekkelijk grote omvang en weerspiegelen de structuur van de voormalige heerlijkheden Ossendrecht en Calfven.

Ossendrecht bezit een langgerekte hoofdstraat met de kerk op de oorspronkelijke middeleeuwse plaats aan de zuidkant en een driehoekig plein ten oosten. Ten zuiden, op de grens van akkergebied en bebouwing ligt de Kerkstraat. De nederzetting moet in principe ontstaan zijn ten zuiden van het vroegere kasteel dat ten noorden van herberg De Prins gelegen zou kunnen hebben.

Aanwas is een langgerekte nederzetting met een deels nog agarisch karakter gelegen op de zandrug en met bebouwing evenwijdig aan deze noord-zuid lopende rug. Het is nu met de kom verbonden door een lintbebouwing noord-west, waaraan de Chichoreifabriek.

Calfven vertoont een vergelijkbare structuur en ligt ten noorden in het verlengde van Aanwas. Hier bevindt zich een hereboerderij met op de Oosterschelde gerichte lindelaan. Ten noorden een ten dele agrarische, ten dele ambachtelijke buurt. Tussen Aanwas en Calfven de karakteristieke Berghoeve naast een hoogte.

Hondseind en Moleneind bestaan uit een net van elkaar kruisende en van de kom uitwaaiende vroegere landwegen. Het gaat hier blijkbaar om woon- en werkbuurtjes met lintbebouwing voor boeren, handels- en ambachtlieden en landarbeiders. Dit gebied is na 1950 sterk verdicht.

De polders ten westen tenslotte zijn in 1651 (de Noordpolder), in 1741 (de Zuidpolder) en in 1809 (de Nieuwe Zuidpolder) bedijkt. Ze hebben een open karakter en enkel grote verspreide boerderijen.

Bebouwing en groenelementen.

Boerderijen

De boerderijen bestaan in de meeste gevallen uit een woon-stalhuis met vrijstaande schuur en zijn in het algemeen niet ouder dan de vroege 19e eeuw.

De markant gelegen Berghoeve, Calfven 10-12, waarvan het herenhuis gesloopt is, bestaat uit woonhuis, schuren en bijgebouwen die ten dele nog 17e eeuws zijn. De fraaie herenhoeve no. 42 is nog 18e eeuws en heeft een driebeukige schuur onder zadeldak. Eenzelfde, iets minder grote schuur vinden we bij Calfven 80.

De misschien op of nabij de vroegere kasteelplaats gelegen boerderij Vijverweg 4, vermoedelijk 19e eeuw, heeft een stal met gietijzeren rozetramen en een langsdeelschuur onder wolfsdak.

Het complex Zuidpolderdijk met blindnisversieringen en vlaams aandoend gewit hoofdgebouw en enkele schuren is waarschijnlijk uit dezelfde tijd. Aanwas 22 heeft een Vlaamse schuur die nog wat ouder zou kunnen zijn.

Kort voor 1900 bestaan veel boerderijen uit een woonhuis met vrijstaande schuur, vaak met mansardedaken. De woonhuizen komen vrijwel overeen met de in het dorp gebouwde eenlaags huizen met gevels met stucversiering. Aanwas 10 heeft een villa-achtig woonhuis uit ca. 1930 met Amsterdamse-schoolmotieven in muurwerk en detaillering, met name de laddervensters. Ten noorden en oosten van de kernen treffen we eenvoudige landarbeiderswoningen, aan Koeleweg 3, Heistraat 12, Kerkstraat 50 en Trambaan 55.

Woonhuizen

Het merendeel van de woningen dateert uit de vorige eeuw. Alleen aan de Aanwas bevinden zich enkele oudere huizen. Ze zijn eenlaags en hebben een hoog, steil zadeldak tussen zijtopgevels. De nokken liggen evenwijdig aan de straat. Raamindeling en pleisterlaag zijn echter vorige-eeuws, zoals bij no. 19. Het beschermde no. 29 is misschien nog 17e eeuws en heeft een interieur van rond 1800.

Burgemeester Voetenstraat 44 is een gave fabrikantenwoning met gepleisterde gevel, deuromlijsting en fronton.

Dorpsstraat 3 is een eveneens 19e eeuws huis, met pleisterlaag in blokverband en aan de achterzijde een mooie kroonlijst op consoles.

Ook no. 9 heeft met zijn gewitte gevel een 19e eeuws karakter evenals het niet gepleisterde Burgemeester Voetenstraat 5 en het eenvoudiger Langeweg 10.

Kort voor en na 1900 bloeit een decoratieve gevelversiering in pleister en stuc, die veelvuldig gebruikt maakt van consoles, sierankers en siermetselwerk. Huizen met deze decoratie kunnen zowel een- als tweelaags zijn. Voorbeelden zijn Aanwas 20, 39-43, Burgemeester Voetenstraat 1-3 en Dorpsstraat 21 dat geheel gepleisterd en gewit is.

Vaak mengt men motieven van de neorococo en neorenaissancestijl. Aan de panden Aanwas 33, 50-52 en het gepleisterde Burgemeester Voetenstraat overheerst de neorenaissance. Burgemeester Voetenstraat 7-9 met de brede gepleisterde in- en uitgezwenkte gevel is in deze reeks een merkwaardig pand.

Traditioneel van vorm is de katholieke pastorie Dorpsstraat 7.

Kerkelijke gebouwen

De N.H. kerk is een eenvoudig bouwwerk, onder één dak met de pastorie.

Alleen de spitsboogramen verraden de kerkelijke bestemming. De katholieke St. Gertrudis van P. van Genk is de opvolgster van een laatgotische kerk op dezelfde plaats. Deze was in 1752 en in de vroege 19e eeuw gewijzigd en hersteld en in 1798 weer in katholieke handen gekomen.

Op het kerkhof aan de Eikelhof een merkwaardig H. Hartbeeld van 1934, een gietijzeren kruis en enkele zerken.

Openbare gebouwen

Het raadhuis, Dorpsstraat 7 heeft dezelfde traditionele baksteenmotieven als de katholieke pastorie.

Bedrijfsgebouwen

Van belang is de chichoreifabriek, Burgemeester Voetenstraat 42, een langgerekt gebouw met een van achthoek in ronde vorm overgaande schoorsteen. De gebouwen van Waterleidingmaatschappij van de O.L. Vrouw ter Duinenlaan zijn sober en utilitair met een reliëfrijke baksteenversiering die door een verflaag aan werking heeft ingeboet.

Overige gebouwen

Aan het Hageland een militaire uitzichttoren opgebouwd van geprefabriceerde open en gesloten betonelementen.

Groenelementen

Enkele boerderijen zoals Vijverweg 4 bezitten een oude erfbeplanting, waaronder de opvallende oude linden voor Aanwas 29 en de beplanting en begroeiing rond de Berghoeve opvallen. De Lindelaan voor Calven 42 is zeer uitzonderlijk en gaaf.